కొత్తపద్ధతులు

జోగారావంటేనే నాకు మొదటినుంచీ మంట. వాడేది చేసినా నాకు తప్పుగానే తోస్తుంది. ఇంకోడి నోటివెంట వస్తే ఆమోదించే ముక్కలే వా డనటం మొదలు పెడితే నాకు చిరాకెత్తుతుంది.

తనొక పెద్ద సంస్కారపరాయణుడనీ, అధునాతనత్వం తనుగా మూర్తీభ వించిందనీ జోగారావు అనుకోవటమే కాదు, అంటాడు కూడానూ. వితంతు వివాహా లకు నడుముకట్టుకోడనీ, శాఖాంతర వర్ణాంతర వివాహాలు చేయించడనీ, తన బంధు వర్గంలో ఉన్న ఆడపిల్లలకంటే ఊళ్ళో ఉండే వెధవ పిల్లలను అధికంగా చూడడనీ నే ననను. కాని ఒక్కటి ఘట్టిగా చెప్పగలను; ఆడవాళ్ళకు సంబంధించని సంఘ సంస్కారం జోలికి జోగారావు వాడి జన్మలో వెళ్ళి ఎరగడు. మీ ఖద్దరూ, మీ హరి జన సమస్యా-ఇటువంటి దిక్కుమాలిన సమస్యల జోలికి వాడు ఛస్తే పోడు. రజ స్వలా వివాహాలంటే, వితంతు వివాహాలంటే, ఆడవాళ్ళ విద్యాసంస్కార స్వాతం త్ర్యాదికాలంటే వాడికి నల్లేరుమీసి బండినడక. ఎవడి హక్కుభుక్తాలలోనూ లేని స్త్రీత్వం వాణ్ణి చెడ్డ ఆకర్షించేది. పెళ్ళికాక పూర్వమే రజస్వలయిన పిల్లలూ, వితం తువులూ వాడికి ఆరాధ్య వస్తువులు.

దానికి కారణం కూడా నే నెరుగుదును. వాడి భార్య కట్టైనూ, కంపనూ కాలని కొరివి. మగరాయుడు, ఎండుకట్టె. ఎన్నడూ ఏ అవినీతికరమైన పనికీ పాల్పడని జోగారావు దిక్కులేక, ప్రకృతి ప్రేరేపణను జయించే సంస్కారం లేక, ఆ భార్యనే అమిత ప్రేమతో ఆరాధించుతూ వచ్చాడు. ఆ క్షుద్ర ఉపాసన నెత్తి ఆడించింది. జోగారావు సంస్కార ప్రియత్వ మంతా దాని ఫలితం.

వాడి మూలంగా నాకు చాలాకాలం హైమవతిమీద కూడా అరంలేని దురభి ప్రాయం ఉండేది. ఆ పిల్ల, వాణ్ణి 'బాబాయి' అని పిలుస్తుంటే నాకు తిక్కెత్తుకొచ్చేది. వా డా పిల్ల కేమీ కాడు. హైమవతి చిన్నతనంలో నాలుగైదు సంవత్సరాలపాటు, ఆ పిల్ల తల్లిదండ్రులు జోగారావుగారింట్లో అద్దెకున్నారు. ఆ రోజుల్లో వీ డా పిల్లను ఒక్కసారయినా దగ్గిరికి తీశాడనికాని, ఒక్క బిస్కట్టుముక్క ఆ పిల్లకు కొని పెట్టిన పాపాన పోయినాడనికాని అనుకోను. ఆ పిల్ల పెళ్ళికి వాడు పోలేదని నాకు స్పష్టంగా తెలుసును. కాని హైమవతి భర్త పోయిన పదోరోజుకల్లా వీడు హాజరూ; వాళ్ళెవరూ ఆమె జుట్టుతీసే ప్రయత్నంలో లేకపోయినప్పటికీ, వాడు మాత్రం ఆ

దురాచారం గురించి చాలాసేపు గంభీరోపన్యాసం ఇచ్చి ఆమె భావి యావత్తూ ఆ రోజు సూర్యాస్తమానం అయేలోపల వివరంగా నిర్ణయించేశాడు.

అయితే హైమవతి చదువుకు మాత్రం జోగారావు చాలా విధాల సహాయపడిన మాట మాత్రం నిజం. ఆమె ఒక్కొక్క తరగతే పాసవుతున్నకొద్దీ జోగారావు తన జన్మ సార్థకమవుతున్నట్టు భావించాడు. ఆఖరుకు హైమవతి వాడి కొక ఆశయం అయిపోయింది. దానిముందు విశాలమయిన సంఘ సంస్కారాభిలాష కూడా తుడిచిపెట్టుకుపోయింది.

ఎట్లాగయితేనేం హైమవతి బి. ఏ. డిగ్రీ తెచ్చుకున్నది. అంతటితో జోగారావు నిర్ణయించిన క్రమం కాస్తా అడ్డం తిరిగింది. హైమవతి పెళ్ళి తన చేతిమీదుగా చేసి నిభాయించలేనని ఆమె తండ్రి ఖండితంగా చెప్పేశాడు.

జోగారావు అంత సులభంగా ఓడిపోదలచలేదు. "ఆ కార్యభారం యావతూ నా మీద వెయ్యండి, అన్నగారూ!" అన్నాడు జోగారావు. "మీరేమైనా చేసుకోండి. నా పూచీ మాత్రం ఏమీ లేకుండా ఉంటే సరి" అన్నాడు హైమ తండ్రి. ఆ రోజు లగాయతు హైమ జోగారావు కుటుంబంలో చేరిపోయింది.

ఆమెకు జోగారావు తెచ్చిన సంబంధం కూడా నా కాశ్చర్యం కలిగించింది. సూర్యనారాయణ మేధావీ, స్ఫురద్రూపీ, చిన్న జమీందారూనూ ! అతను బి. ఏ. ఆనర్సు పాసయి హైమకోసం కనిపెట్టుకున్న వాడల్లే పెళ్ళి పెటాకులూ లేకుండా ఊరికే కూర్చున్నాడు. జోగారావు ఈ సూర్యనారాయణను ఎప్పుడు ఎక్కడ ఏ గాలంవేసి పట్టాడో నాకైతే తెలియదుగాని, ఆ కుర్రవాడితో ఒకటి రెండుసార్లు మాట్లాడిన తరవాత హైమవంటి విద్యాధికురాలికి అంతకంటే మంచిభర్త దొరకదనుకున్నాను. నిజంగా ఆ పెళ్ళే జరిగితే జోగారావును గురించి నా అభిప్రాయం యావత్తూ ఒక్క క్షణంలో మార్చేసుకోవటానికి కూడా సంసిద్ధుణ్ణయినానంటే నమ్మండి.

అయితే జోగారావు దిగ్విజయానికి తలవని తలంపుగా మరొక అంతరాయం వచ్చింది-హైమ తనకు పునర్వివాహం అవసరం లేదన్నది.

"మా అమ్మమ్మ అంటూడేంది—వెధవముండ పెళ్ళి వెధవపెళ్ళేనని. అది నిజం కూడానూ !" అన్నది హైమ కిరుకుగా.

"ఏం ? ఏం ? ఏం ?" అన్నాడు జోగారావు నోట మాటరాక.

"ఈ వెధవ పెళ్ళిళ్ళు సామాన్యంగా సరిగా పరిణమించవు. ఏదో వంక రానే వస్తుంది !" అని హైమ సమాధానం చెప్పింది.

"నాన్సెన్స్ ! మామూలు పెళ్ళిళ్ళు కూడా అంతే. ఆ మాటకువస్తే !" అన్నాడు జోగారావు, బహుశా తన పెళ్ళి స్మరిస్తూ.

"ఆ పెళ్ళిళ్ళు ఎట్లా తగలబడినా ఫరవాలేదు. అవి సంఘదేవతకు బలులు ! పితృదేవతలు తరించటానికి చేసేవి. ఆ పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యకపోతే ఆడపిల్లలు అంట

రాని వాళ్ళవుతారు! చేజేతులా అటువంటి పెళ్ళి మళ్ళీ, ఎరిగి ఎరిగి, ఎవరి ప్రోద్బలమూ లేకుండా, పైగా నలుగురి ఇష్టాన్నీ తిరస్కరిస్తూ చేసుకోవటం బుద్ధి తక్కువ కాదూ?" అన్నది హైమవతి ఒకే గుక్కలో.

"అదేంమాట! ఇతర విధవా వివాహాలు ఎట్లా అయితే నీ కెందుకు? నీకు అన్ని విధాలా నచ్చిన మొగుడు దొరికితేనే చేసుకో, లేకపోతే మానెయ్యి!" అన్నాడు జోగారావు.

"అదే నేనూ అంటున్నా!" అన్నది హైమ.

ఆ మర్నాడు సాయంకాలానికల్లా గారడివాడు మంత్రించి బుట్టలోనించి తీసినట్టు, జోగారావు ఎక్కణ్ణుంచో సూర్యనారాయణను ప్రొడ్యూస్ చేశాడు!

ఆ మొదటిరోజు సంభాషణలో జోగారావు, విశేషం కల్పించుకోలేదు. వెయ్యి కళ్ళతో సూర్యనారాయణనూ, హైమవతినీ కనిపెడుతూ వచ్చాడు. కాని వాళ్ళ సంభాషణ ఆమూలాగ్రం వినేసరికి జోగారావు గుండె నీరయిపోయింది.

"నాకు స్వతస్సిద్ధంగా మగవాళ్ళంటే పరమ అసహ్యం!" అన్నది హైమ ఏ సందర్భంలోనో.

సూర్యనారాయణ ఎంతో మృదువుగా మందహాసం చేస్తూ "నాకు ఆడవాళ్ళంటే కూడా అంతే" అన్నాడు.

ఈ విషయంమీదే ఆ ఇద్దరూ జోగారావు సహాయం దాదాపు ఏమీ అవసరం లేకుండా, పునరుక్తిదోషం రానివ్వకుండా, రెండుగంటలు మాట్లాడుకున్న తరవాత సూర్యనారాయణ లేచి "పొద్దు పోతున్నది. వస్తాను" అంటే, "నేను పోతున్నాను. పొద్దు మళ్ళీ రేపు వస్తే వస్తుంది, నేను మాత్రం రాను!" అన్నట్లు ధ్వనించింది జోగారావుకు.

కాని అంతవరకు జోగారావు పొరపాటు పడ్డాడు. ఏమంటే, సూర్యనారాయణ మర్నాడు మళ్ళీ వచ్చాడు. అయితే ఏం? నిన్నటి చర్చ ఎక్కడ ఆగిందో అక్కడ మళ్ళీ ప్రారంభమయింది. అది చర్చ మాదిరిగా కూడా లేదు జోగారావు చెవులకు! కాట్లకుక్కల అంతఃకలహంలాగు కనిపించింది. ఆడవాళ్ళకు విరుద్ధంగా సూర్యనారాయణా, మగవాళ్ళకు విరుద్ధంగా హైమవతీ వకాలతు పుచ్చుకుని మొత్తంమీద ఇద్దరూ కలిసి మానవ మనస్తత్వాన్ని కడిగి తూర్పారబట్టారు. "అవతల మనిషి ఆడదే! కాస్త సౌజన్యం చూపింతా"మని సూర్యం కాని, అతన్ని ఆకర్షించుతామనీ, మెప్పింతామనీ, స్త్రీ సహజమైన మార్దవం ప్రకటింతామనీ హైమ కాని ప్రయత్నలేశం కూడా చెయ్యటంలేదు.

"ఒకవేళ వీళ్ళిద్దరూ పెళ్ళాడితే మాత్రం ఆ కాపరం ఎట్లాఏడుస్తుంది!" అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు జోగారావు.

వాళ్ళిద్దరూ మాట్లాడుకునే విధానమేకాక విషయాలు కూడా జోగారావుకు నచ్చలేదు. మానవ మనస్తత్వం గురించి మాట్లాడటం అయిపోయిన తరవాత వాళ్ళు మాట్లాడిన విషయం ప్రేమ! అది కూడా ఎంత విలక్షణంగా!

జోగారావు అభిప్రాయంలో పెళ్ళాడబొయ్యేవాళ్ళు మూడో ప్రాణి ఎదుట ప్రేమ ప్రస్తావన తేగూడదు. తెచ్చినవాళ్ళు దాన్ని గురించి ముచ్చటగా ముచ్చటించవలసిందేగాని ముక్కముక్కలు చెయ్యటం ఏమి రసికత్వమో జోగారావు కర్థం కాలేదు.

"ప్రేమ" అనే మాట సూర్యనారాయణ నోట వచ్చి రాక పూర్వమే హేమ "నాకు ప్రేమలో నమ్మకంలేదు. తలమీద వొక్క వెంట్రుక కూడా లేకుండా జీవించటం ఎంత సులభమో ప్రేమ లేకుండా జీవించటం అంత సులభం!" అన్నది.

హైమవతి ఆ వాక్యం పూర్తిచేసే లోపుగా జోగారావు మూడు చావులు చచ్చినట్టయినాడు!

"నాకు ప్రేమలో చాలా విశ్వాసం వుంది!" అన్నాడు సూర్యనారాయణ గంభీరంగా——"నీ అజ్ఞానానికి నేను చాలా విచారిస్తున్నాను!" అని స్ఫురించే గొంతుతో "ప్రపంచంలో డబ్బు తరవాత ప్రేమకంటె వుత్కృష్ట పదార్థం లేదని నా నమ్మకం!"

హైమ ఆశ్చర్యం నటిస్తూ "ఒకే మనిషి ఒకే క్షణంలో డబ్బులోనూ, ప్రేమలోనూ అంత విశ్వాసం కనబరచటం మన సంప్రదాయం కాదేమో! అమెరికా వాళ్ళు——" అని ప్రారంభించింది.

"ధర్మార్థ కామమోక్షాలు! అర్థమూ కామమూ! క్రమంకూడా నేను చెప్పినట్టే వుంది. అందుచేత నాది బొత్తిగా అమెరికా సంప్రదాయం కాదు. అసలే సంప్రదాయమూ అవసరం లేదు. కాస్త ఆలోచిస్తే మనకే తెలుస్తుంది. డబ్బు లేకుండా జీవించటం అసంభవం. ప్రేమ లేకుండా జీవించటం అసమగ్రం" అన్నాడు సూర్యం.

"ఎందువల్లా?" అన్నది హైమ.

"ప్రేమించేవరకూ మనలో ఏ శక్తులున్నదీ మనకే తెలియదు. మనలో వున్న మంచితనం కూడా అప్పుడుకాని పైకిరాదు. కనీసం అనుభవం అదీ. మా అమ్మ చచ్చిపోయిన తరవాత నేను చాలా చెడ్డవాణ్ణి అయిపోయినాను. త్యాగంచేసే శక్తీ, నిజం చెప్పే ధైర్యం, ధర్మనిర్ణయం చేసే తెలివీ నాలో ఉన్నై. కాని, వాటిని ఎవరిమీద ప్రయోగించను? అసలు వాటిని పైకి తెచ్చేవారెవరు? అందరితోనూ సత్యహరిశ్చంద్రుడల్లే ఉండటం నాచేతకాదు!"

"ప్రేమ మీకు అంత ఆవశ్యకమని తోస్తే ఎవరినో ఒకరిని ప్రేమించలేకపోయినారా? తీరిపోనుగా!" అన్నది హైమ దాదాపు ఎగతాళిగా.

ఒక పెంప జోగారావు ఇదంతా వింటూ ఉడికిపోతున్నాడు. ఇంత అన్యాయం వాడియెదట యెన్నడూ జరగలేదు. తనతో ఎవతె అయినా అట్లా అంటే ఆ మనిషిని జోగారావు కులట క్రింద గణించి ఉండును. హైమను గురించి సూర్యం ఏమను కుంటున్నాడో? పైకి మాత్రం అడిగిన దానికల్లా ఎంతో ఓర్పుగా ఏదో సమాధానం చెబు తూనే వున్నాడు; వీళ్ళ సంభాషణ వింటున్న జోగారావుకు కాస్సేపు ఒకరిమీదా, మరి కాస్సేపు మరొకరిమీదా కోపం వచ్చేది. సూర్యం వట్టి మూఢుడు-లేకపోతే ఈడు వచ్చిన ఆడపిల్లతో మాట్లాడవలసింది అట్లాగా? ఆఖరుకు వంకాయలను గురించి కూడా బట్టబయలుగా చర్చించినచోట శృంగారం పుట్టదే; అటువంటప్పుడు ప్రేమను గురించీ, మన సత్వం గురించీ బట్టబయలుగా మాట్లాడుకున్న తరవాత ఇంక శృంగారమేమిటి? హైమ అతన్ని అట్లా మాట్లాడనివ్వట మేమిటి?.... మరొక ధోరణిలో సంభాషించ టం మొదలే పెట్టాలిగాని ఆ ఇద్దరూ ఒకరినొకరు ఎంతగానైనా ప్రేమించుకోవచ్చు; ఒకరికోసం ఒకరు హృదయాలు దగ్ధం చేసుకుని ద్రవించుకోవచ్చునే। జోగారావు అసలు దిగులు అట్లా జరగటం లేదని;

హైమవతి అడిగినదానికి సూర్యం సమాధానం చెప్పాడు, "మనం ప్రేమిం చటమంటూ ఎప్పుడూ ఉండదు. ఆ భ్రమవల్లనే ఇన్ని అర్థంలేని ప్రణయకథలు పుట్టినై. ఒకడు ఒకతెను ప్రేమించటమూ, ఆమె అతణ్ని తిరిగి ప్రేమించలేకపోవ టమూ అతగాడు గుండెలవిసి చావటమూనూ; ఒక ప్రణయకథ; నిజం ఏమిటంటే, ఒక మనిషి కామించగలడు కాని ప్రేమించలేడు. ప్రేమించటానికి ఇద్దరి ప్రయ త్నమూ అవసరం. అందుచేత జీవితంలో జరిగేదేమంటే, మనం ఎవరినీ ప్రేమిం చం; ఎవరో మన ప్రేమ సంపాదిస్తారు. అది నాకింకా జరగలేదు. నా ప్రేమ ఎవతె కూడా సంపాదించలేదు. అందుకనే నేను పెళ్ళాడలేదు. పెళ్ళాడి ప్రేమించట మనే దానో వాకు ఏమాత్రమూ విశ్వాసం లేదు. పెళ్ళాడి కొంతకాలం కాపరం చేసిన తర వాత ఏ ఇద్దరికైనా కొంత పరస్పరాభిమానం కలిగి తీరుతుంది. కాని ఆ అభిమానం ప్రేమకు ప్రత్యామ్నాయం కింద నేను భావించలేను. భావించేవాళ్ళుండవచ్చు గాక;"

జోగారావు చెవులకు ఇదంతా కపటంగానూ, కృత్రిమంగానూ కనిపించింది; ప్రేమకోసం త్యాగం చెయ్యలేనివాడి కబుర్లు ఇట్లాగే ఉంటవనిపించింది.

"పోనీ, మీరెవరి ప్రేమ అయినా సంపాదించారా?" అన్నది హైమవతి కొంటెగా.

"లేదు. నా ప్రేమ సంపాదించటానికి సంసిద్ధురాలు కానిదాని ప్రేమ నేనెం దుకు సంపాదించాలీ?" అన్నాడు సూర్యం.

"మీకు నీతిలో విశ్వాసం ఉందా?" అన్నది హైమవతి.

జోగారావు చేతులు రెండూ కణతలకు చేర్చుకుని కూర్చున్నాడు. వాళ్ళ సంభాషణ ధోరణి మార్చటానికి వాడు చేసిన ప్రయత్నాలన్నీ వ్యర్థమయినై.

"నాకు నీతిలో చాలా విశ్వాసం ఉంది. పదికోట్ల మందియొక్క విశ్వాసాలను కాదనటం నాకేమిటో ద్రోహంగా తోస్తుంది. అయితే జీవితంలో నీతికి మనవాళ్ళు అనవసరమైన ప్రాముఖ్యం ఇస్తున్నారని నేను చెప్పగలను! ('నీ తలకాయ!' అనుకున్నాడు జోగారావు) ఏమంటే, నీతి అంత ముఖ్యమైనదే అయితే రోజూ దాదాపు ప్రతి మనిషీ ఈ నీతిని అతిక్రమించుతూ వెళ్ళగలగటం ఎట్లా సాధ్యమవుతుందీ? అందుకని నేనేం చేస్తానంటే, ప్రబలమైన కారణం లేనిదే నీతిని విసర్జించను. నాకది యోగ్యమైన పనిగా తోచింది." అన్నాడు సూర్యనారాయణ.

ఈ విధంగా ఒక వారం గడిచింది. జోగారావు తన మనస్సు తనే తెలుసుకో లేక పోయినాడు. వాళ్ళను చూస్తే కోపమూ, తన ప్రయత్నం విఫలమైపోతున్నదే అనే దిగులూ ఇప్పటికైనా వాళ్ళను సక్రమ మార్గంలో పెట్టే అవకాశం ఉందేమో అనే ఆశా, వాణ్ణి ఒక్కసారిగా బాధించసాగినై. ఆఖరుకు ఆశ గెలిచింది. సూర్యనారాయణ ఇంటికి పొయ్యేటప్పుడు జోగారావు అతన్ని కొంతదూరం సాగనంపి దారిలో "చూడు, సూర్యనారాయణా! నీతో ఒక్కటి చెప్పుదామనుకుంటున్నాను, నీకు హైమను చూస్తే ఏ అభిప్రాయం కలిగిందో నాకైతే తెలియదు. అది నిజంగా చాలా తెలివిగలదీ, బుద్ధిమంతురాలూనూ! ఎందుకో అది నీతో సరిగా మాట్లాడటం లేదు, దాని అసలు ప్రవృత్తి దాస్తున్నది—" అని ప్రారంభించాడు.

సూర్యం కొంచెం ఆశ్చర్యం కనబరుస్తూ "ఆవిడ తెలివిగలది కాదనిగాని, బుద్ధిమంతురాలు కాదనిగాని నా కెన్నడూ అనిపించలేదు. నేనా సంగతి మొదటినుంచీ స్పష్టంగా గ్రహించాను. మీరనటంవల్ల నాకేదో అనుమానం కలుగుతున్నది!" అన్నాడు.

జోగారావు ఒక క్షణంపాటు నిర్ఘాంతపోయినాడు. కానీ తెప్పరిల్లుకుని "మీ కిద్దరికీ వివాహం జరిగితే నామట్టుకు నేను చాలా సంతోషిస్తాను," అన్నాడు.

"నే నావిణ్ణి పెళ్ళిచేసుకునే పక్షంలో నా సంతోషం కోసం గాని, ఆవిడ సంతోషం కోసం గాని చేసుకుంటాను తప్ప మూడోవాళ్ళకోసం చేసుకోను," అన్నాడు సూర్యం కటువుగా.

* * *

"నీవే అతన్ని పాడుచేశావు!" అన్నాడు జోగారావు హైమతో, ఇంటికి వస్తూనే. "ఏం జరిగిందీ?" అన్నది హైమవతి.

"నీవతన్ని ఏమాత్రమూ ఆకర్షించలేక పోయినావు. అతన్ని కదిలించి చూశాను!" అన్నాడు జోగారావు నిస్పృహతో.

హైమ నవ్వి "అతను ప్రతిరోజూ ఇక్కడికిరావటం నీకోసమనుకున్నావా, బాబాయి?" అన్నది.

జోగారావు నిర్ఘాంతపోయినాడు.

మర్నాడు సూర్యనారాయణ వచ్చినప్పుడు యథాప్రకారమే చర్చ నిన్న విడిచినచోట అందుకున్నారు. అయితే ఇవాళ మాట్లాడటం ఛార్జీ హైమ పుచ్చుకున్నది.

"నాకు నీతిలో విశ్వాసం లేదు." అన్నది హైమవతి. "కాని నీతిగా ఉండక ఆడదానికి సాగదు. అయినప్పటికీ నేను ప్రేమకోసం అవినీతిగా ప్రవర్తించగలుగుతాననే ధైర్యం వుంది. నేను ఏ మనిషి కోసమైతే నీతిని విసర్జించగలనో ఆ మనిషిని ప్రేమించానుకుంటాను. లేదా ఏ మనిషి నన్ను నీతిగా వుంచగలిగితే ఆ మనిషిని ప్రేమించాననుకుంటాను!"

'నీ మొహం' అనుకున్నాడు జోగారావు. 'ఒక్క మాట కూడా సందర్భమూ అర్థమూ లేదు....'ప్రేమ' అని నోటివెంట అనేస్తే ఇక అందులో శృంగారమేముంది? అదీ మామూలు మాటే!' పైకి మాత్రం జోగారావు ఒక ముక్కు ముక్కి ఊరుకున్నాడు.

సూర్యనారాయణ సిగరెట్టు నోట్లో పెట్టుకుని నిప్పుపెట్టె కోసం జేబులో తడువుకోసాగాడు. హైమవతి లేచి వెళ్ళి నిప్పుపెట్టె తెచ్చి తనే పుల్ల వెలిగించి సిగరెట్టుకు అందించింది.

సూర్యనారాయణ వెళ్ళిపోయిన తరవాత జోగారావు హైమతో గట్టిగా మాట్లాడాడు. "నీ వతన్ని పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఒప్పుకోక పోయినప్పటికీ అతనితో 'నాకు నీతిలో నమ్మకం లేదూ, నేను ప్రేమ కోసం నీతిని వదిలిపెట్టేస్తానూ' అనటం ఏమీ బాగాలేదు, హైమా! అది-అది ఆడ అందం కాదు. తరవాత అతనికి సిగరెట్టు వెలిగించి పెటటం కూడా మర్యాదకాదు. మీ పెళ్ళి స్థిరమయితే అటువంటివి ఏం చేసినా తప్పులేదు!"

హైమ ఆశ్చర్యంతో "నే నాయన్ని పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఈ క్షణాన సిద్ధంగా ఉన్నాను. ఏమిటి నీవనేది?" అన్నది.

"అయితే నిన్ను పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఆయన సిద్ధంగా లేడు, సరేనా?.... అయినా నీ వతన్ని ఎప్పటినుంచి ఆమోదించావో తెలుసుకోవచ్చునా?"

"మొదటినుంచీ మేమిద్దరమూ ఒకరినొకరు ఆకర్షించుకోవటానికి ప్రయత్నం చేస్తున్న సంగతి నీవు గమనించటం లేదా?"

"ఆకర్షించటమా? పోట్లాటా?"

"పోట్లాటేమిటి? మేమిద్దరం ఒకళ్ళతత్త్వం ఒకరు అర్థం చేసుకుంటున్నాం. అదే సరయిన పద్ధతి. అట్లా కాకుండా ఆయన నాతో 'నిన్ను ప్రేమించాను. నన్ను పెళ్ళాడతావా?' (అంటే) ఆయన గురించి నాకేం తెలుస్తుందీ!"

జోగారావు మొహం చిట్లించి ఊరుకున్నాడు. మర్నాడు సూర్యం వచ్చే సమయానికి హైమ ఏదో పనిమీద ఉన్న అవకాశం చూసుకుని జోగారావు అతనితో

'మా హైమ నిన్నేవిధంగానైనా ఆకర్షించిందా అని అడుగుదామనుకుంటున్నాను' అన్నాడు.

"ఆకర్షించిందనే చెప్పాలి!" అన్నాడు సూర్యం. "మొదటి సంగతి, ఆవిడ నాతో అబద్ధమాడదని తేల్చుకున్నాను, ఆ తరవాత ఆవిడ ప్రేమ నేను సంపాదించ గలిగితే ఆ తరవాత నన్ను మోసం చెయ్యదని నాకు రూఢి అయిపోయింది. పెళ్ళి చేసుకోబొయ్యే ఆడదాన్ని గురించి మొగవాడి కామాత్రం భరవాసా ఉండదగినదే. భార్య విషయంలో అసూయపడవలసి రావటంకంటె పాపిష్టి సంగతి మరొకటి ఉండ బోదు."

"నిన్ను చూచి హైమ వరించినట్టు కనిపిస్తుంది. దానికి కారణం ఏమిటై ఉండ వచ్చును?" అన్నాడు జోగారావు.

సూర్యం కొంచెం ఆలోచించి "నాడబ్బయి ఉండవచ్చును. నాలో ఇతర లక్ష ణాలు కొన్ని లేకపోలేదు. కాని, అవేవీ డబ్బుతో సమానం కావు. ఒక విధంగా నేను ప్రేమ సంపాదించటానికి అర్హత పొందానని చెప్పవచ్చును. డబ్బు లేనివాడికి మరొకరి ప్రేమ సంపాదించే అర్హత లేదు. వెనక మా బంధుకోటిలో ఒక పెద్ద మనిషి వృత్తిలో ప్రవేశించబోతున్న ఒక భోగం మనిషితో పరిచయం చేసుకుని ఆమె ప్రేమ సంపాదించాడు. కాని దరిద్రుడు కావటంవల్ల ఆ మనిషికి తిండి అయినా పెట్టలేకపోయినాడు. తరువాత ఆ మనిషి తన వృత్తి సాగించింది. కాని అందులో ఎక్కురాకపోయింది. అటువంటి పనిచెయ్యటం ద్రోహమంటాను."

జోగారావు నిర్విణ్ణుడై "నీ డబ్బు కోసం నిన్నెవతె అయినా ఆపేక్షగా చూస్తే నీ కంగీకారమేనా?" అని అడిగాడు.

"నా మొహం చూసి ప్రేమిస్తే అంగీకారంకాదా? నా తెలివితేటలు చూసి ప్రేమిస్తే ఆమోదించనా? అట్లాగే నా డబ్బూను! నా మొహానికీ తెలివితేటలకూ నా వ్యక్తిత్వంతో ఎంత సంబంధం ఉందో నా డబ్బుకూ అంత సంబంధం ఉంది. అది లేకపోతే నేనింకో విధంగా మాట్లాడతాను. చూపులకే యింకో విధంగా కనిపిస్తాను." అని సూర్యం సమాధానం చెప్పాడు.

"నిన్ను కదిలించటం నాదే బుద్ధి తక్కువ!" అనుకున్నాడు జోగారావు. అసలు వాడి మనస్సు విరిగిపోయింది. హైమవతీ, సూర్యనారాయణా ఇద్దరూచేరి తనను మూఢుణ్ణి చెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారనే అనుమానం వాడికి కలుగసాగింది. ఆ ఇద్దరికీ ఉన్న సంబంధం ఏమిటో ఆ రహస్యం మాత్రం జోగారావుకు అర్థంకాలేదు. అది ప్రణయం కాదని మట్టుకు రూఢి చేసుకున్నాడు. అదే ప్రణయమైతే తనకో వాళ్ళకో మతిలేదనుకోవాలి.

సూర్యనారాయణకు అప్పులేమాత్రమో ఉండి ఉండాలి. ఆస్తి ఉన్నవాడికే అప్పులు. ఈ ఒత్తిడి జాస్తికావటంవల్ల ఆ వ్యవహారాలు పరిష్కరించుకొని రావటా నికి సూర్యనారాయణ వాళ్ళ ఊరు వెళ్ళాడు.

అతను వెళ్ళిన క్షణం నుంచీ హైమవతి పూర్తిగా మారిపోయింది. గుబులుగా, పరధ్యానంగా ఉండసాగింది. పలకరిస్తే సరిగా సమాధానం చెప్పకపొయ్యేది జోగారావుకిదంతా అర్థం కాలేదు. మొదట హైమవతి తనను ఈ విధంగా మోసపుచ్చుతున్న దనుకున్నాడు. కాని రోజులు గడిచినకొద్దీ హైమ యథార్థంగానే బాధపడుతున్నట్లు రూఢి అయింది. ఒకసారి ఆమె కళ్ళల్లో తడికూడా చూశాడు జోగారావు.

కారణం అడిగితే హైమ చెప్పేసింది. "తనక్కెంత అప్పున్నదీ సూర్యం తెలుసుకోలేరు. అతనికేమి మిగలదు. అతనికి వాళ్ళవాళ్ళు రాసిన ఉత్తరం చూశాను. నాగతి ఏం కావలసి ఉంది?"

"నీగతికేం?"

"సూర్యం నన్ను పెళ్ళి చేసుకోకపోతే.... ఆయనను మనింటికెందుకు రానిచ్చావు బాబాయి? ఇంకో మనిషి నన్ను అట్లా ఆకర్షించే అవకాశం నాజన్మలో ఏముంది?"

"నీకంత మమకారం ఉంటే, డబ్బు లేకపోతే పోయింది. అతన్ని పెళ్ళాడరాదూ? అతనన్నట్టు నీవతని డబ్బుచూసే మోహించావా ఏమిటి?" అన్నాడు జోగారావు.

"నీవర్థం చేసుకోవు. ఆ డబ్బు వెనక లేకపోతే సూర్యం అందరివంటి మొగుడే అవుతాడు. నన్నాకర్షించింది అందరివంటి మొగవాడు కాదు!"

"నా తలకాయల్లే ఉంది!" అన్నాడు జోగారావు.

కొద్ది రోజులకు సూర్యం దగ్గిర నుంచి ఉత్తరం వచ్చింది. "కాని నా అదృష్టం ఇంకా నన్ను విడవలేదు." అని రాశాడు సూర్యం. "నాకొక సంబంధం వచ్చింది. ఆ పిల్ల వెంట ఇరవైఐదువేల రూపాయల ఆస్తి వస్తున్నది నిన్ను ప్రేమించే అధికారం నేను సొంతంగా పోగొట్టుకోలేదు.

"నాకా చివరముక్క అర్థంకాలేదు" అన్నాడు జోగారావు అనుమానంతో. ఇంత కాలానికి వికసించిన మోహంతో హైమ "నా కర్థమయింది" అన్నది.

ముద్రణ:
భారతి, సెప్టెంబరు 1940.